

Inleiding

Elke kinderopvangvoorziening is bezorgd over de kwaliteit van zijn dienstverlening. Meer zelfs: elke voorziening streeft ernaar deze kwaliteit te verbeteren en zich nog beter af te stemmen op alle kinderen en hun gezinnen. Deze handleiding wil hierin een steun en een praktisch hulpmiddel zijn.

De kinderopvang krijgt immers steeds meer te maken met een grotere diversiteit in de samenleving. Kinderopvang toegankelijk maken voor alle kinderen en hun ouders, ook voor de meest kwetsbaren in de samenleving, vormt een van de belangrijkste uitdagingen. Kinderopvang die weet in te spelen op deze maatschappelijke diversiteit bouwt mee aan een meer sociaal rechtvaardige wereld, bestrijdt mee discriminatie en investeert in de toekomst van kinderen, hun ouders en professionelen die er werkzaam zijn.

Deze handleiding richt zich in de eerste plaats naar verantwoordelijken van kinderopvangvoorzieningen. Ze belicht dan ook alle beleidsdomeinen: het kind-, ouder-, buurt- en personeelsbeleid en bevat vele getuigenissen en *good practices*.

Het gaat om de kinderen..., maar niet alleen om hen

Als we het hebben over de kwaliteit van de dienstverlening in de kinderopvang moeten we onze doelgroep van wat dichterbij bekijken. Een discussie over voorzieningen voor kinderen begint immers bij de kinderen zelf. Welk beeld hebben we van opgroeiende kinderen? Met andere woorden: welke plaats neemt een kind in binnen zijn gezin, binnen de opvang en binnen de maatschappij? Het beeld dat we van kinderen hebben sluit aan bij de visie van 'Kinderen in Europa'¹:

Een kind wordt geboren met veel potentieel en kan zich uitdrukken in honderd talen. Het is een actieve leerling, die vanaf zijn geboorte op zoek gaat naar de betekenis van de wereld; iemand die kennis, cultuur en waarden mee

1. *Kinderen in Europa* is een internationaal tijdschrift dat verschijnt in 11 talen, maar ook een Europees netwerk waar organisaties uit 13 landen ideeën en ervaringen uitwisselen over kinderopvang. (www.childrenineurope.org).

Kinderopvang met sociale functie * Inleiding *

helpt ontwikkelen. Het is een kind dat kan leven, leren, luisteren en communiceren, maar altijd in relatie met anderen. Het kind is een complete persoon, met lichaam, geest, emoties, creativiteit, achtergrond en sociale identiteit. Het is een zelfstandig individu, dat in relatie staat tot andere individuen. Dit individu heeft nood aan en streeft naar verbondenheid met andere kinderen en volwassenen. Het is een burger met een eigen plek in de maatschappij. De gemeenschap moet zijn rechten dan ook respecteren en ondersteunen.

Wij gaan ervan uit dat het kind een belangrijke plaats inneemt in de publieke context van de samenleving, en in de private context van het gezin. Het gezin is essentieel voor het welzijn en de ontwikkeling van het kind, opdat het zich geliefd, gewaardeerd en gekoesterd zou voelen, en voor de ontwikkeling van zijn persoonlijke identiteit, cultuur en waarden. (...) Net zoals het kind, leeft ook zijn gezin niet in isolement: het is een deel van de samenleving en heeft er een unieke relatie mee. (...) Het gezin vormt een privaat domein tijdens de kindertijd, maar dit domein is ingebed in het publieke domein. Het is de eerste noch de laatste opvoeder, maar een belangrijk onderdeel van een complex netwerk van opvoedkundige relaties, waarbinnen het kind een plaats inneemt.

Dit kind vereist en verdient een opvangvoorziening met een holistische benadering. Dit veronderstelt dat zorg en opvoeding, rede en emotie, lichaam en geest niet gescheiden worden. Zo'n voorziening is een ontmoetingsplek voor kinderen en volwassenen in de fysische, maar ook in de sociale, culturele en politieke betekenis van het woord. We beschouwen deze voorziening als een publieke instelling, een plek waar ontmoetingen plaatsvinden en relaties groeien, waar kinderen en volwassenen elkaar vinden en zich voor dingen inzetten, waar ze kunnen overleggen, luisteren en discussiëren om van gedachten te wisselen. Het is een plaats van ethische en politieke praktijk, een plaats voor onderzoek en creativiteit, vredevol samenleven en plezier, kritisch denken en emancipatie. Het is een plaats waar individualiteit en autonomie gevormd worden, maar ook waar de onderlinge verbondenheid en solidariteit versterkt worden. Zonder deze elementen zijn individualiteit en autonomie immers niet mogelijk. Deze voorziening is geen surrogaat voor het gezin, maar een aanvulling en ondersteuning ervan, die kinderen en ouders bijkomende mogelijkheden biedt. Ten slotte is het een recht van elke burger, vanaf de geboorte.

Het gaat dus om de kinderen. Ja, maar niet alleen om hen, ook om alle actoren die deel uitmaken van het opvoedingsnetwerk dat een opvanginitiatief is. Het gaat dus ook over de ouders, het personeelsteam en de hele buurt.

Diversiteit en kwaliteit

Uit een uitgebreid rapport van de OESO over de voorschoolse opvoeding blijkt overduidelijk welke belangrijke rol kinderopvang kan spelen voor kinderen en hun families. We stellen ook vast dat niet elke kinderopvang een positieve invloed heeft. Kinderen hebben enkel baat bij opvang wanneer die van hoge kwaliteit is. Dat brengt ons bij de eeuwige vraag: “Wat verstaan we onder hoge kwaliteit?”

Het DECET-netwerk² heeft zich de voorbije jaren hierover gebogen. Ze vertrekken bij drie eenvoudige vragen. Welke kinderopvang helpt kinderen om een positief zelfbeeld op te bouwen? Welke voorzieningen bevorderen het samenleven en het gevoel van gemeenschappelijkheid en communicatie? En welke kinderopvang draagt bij tot meer maatschappelijke rechtvaardigheid?

Diversiteit krijgt een plaats in de kinderopvang. Elk kind en elke volwassene heeft het recht zich te ontplooiën in een omgeving die gekenmerkt wordt door gelijkwaardigheid en respect voor diversiteit. Ieder heeft het recht op actieve participatie in kwaliteitsvolle kinderopvang vrij van elke vorm van discriminatie.

In het boek ‘Pedagogisch Management in de Kinderopvang’³ vinden we een omschrijving van het begrip ‘kwaliteit’ die ons verder op weg helpt in de vormgeving van ons kwaliteitskader.

“Kwaliteit is de mate waarin een voorziening erin slaagt om de economische, de educatieve en de sociale functie van kinderopvang met elkaar te verzoenen, rekening houdend met de concrete omgeving waarin ze is gevestigd.”

De drie functies moeten dus met elkaar in evenwicht zijn, zonder dat de ene de andere verdringt. Wat ons hier vooral interesseert is de sociale functie. De kinderopvang moet er nl. voor zorgen dat alle kinderen en ouders dezelfde kansen krijgen. Dit betekent dat opvanginitiatieven vooral zullen nadenken over hun ‘toegankelijkheidsbeleid’ en hun handelen zodanig sturen dat financiële, sociale en formele en informele drempels worden weggewerkt.

2. Diversity in Early Childhood Education and Training. DECET brengt een netwerk an Europese organisaties samen. Ze streven allen hetzelfde doel na: diversiteit een plaats geven in kinderopvang, opvoeding en training. Het netwerk wil tegelijkertijd democratische kinderopvang promoten en bestuderen en de meervoudige identiteiten (culturele én andere) van kinderen en gezinnen erkennen.

3. Pedagogisch management in de kinderopvang, Michel Vandenbroeck, 2005, SWP.

Opvoeden zonder vooroordelen

Vanuit hun missie en gebaseerd op de expertise die ze opbouwden stelt DECET doelstellingen voor die kunnen dienen als een kader dat richting geeft aan kwaliteitsvol handelen in alle voorzieningen voor jonge kinderen.

Het DECET-netwerk wil kinderen en volwassenen in staat stellen samen te werken in een kinderopvang waar kinderen, ouders en teamleden:

- het gevoel krijgen erbij te horen
- worden gestimuleerd om elk aspect van hun identiteit te ontwikkelen
- kunnen leren van elkaar, over culturele en andere grenzen heen
- kunnen participeren als actieve burger
- bewust omgaan met vooroordelen via open communicatie en leergierigheid
- samenwerken om vooroordelen en discriminatie te bestrijden.

Kinderopvang met sociale functie

Een korte historiek

De positie van jonge kinderen en hun ouders, en dus ook de kinderopvang, is sterk onderhevig aan de maatschappelijke evoluties. Bij hun ontstaan richtten de kinderopvanginitiatieven zich in hoofdzaak tot werkende ouders met een vraag voor voltijdse opvang. Onder druk van economische ontwikkelingen speelde de kinderopvang geleidelijk aan in op de stijgende vraag naar deeltijdse en flexibele opvang. Enkele welzijns- en tewerkstellingsorganisaties signaleerden in de jaren '90 opvangnoden voor niet-werkende ouders, voor ouders in opleiding, voor allochtone ouders en ouders uit kansengroepen. Zij richtten in Antwerpen, Leuven en Brussel kinderopvanginitiatieven op die een oplossing boden voor deze noden. Een aantal andere kinderdagverblijven zoals bv. in Gent stelden vast dat ze hun sociale rol nauwelijks vervulden en dat ze weinig openstonden voor relaties met de buurt. Ze gooiden het roer om.

Kinderopvang met sociale functie * Inleiding *

Vanaf 1998 kregen de initiatieven in Leuven, Antwerpen en Brussel die zich specifiek op kwetsbare groepen richtten projectmatige financiële steun van Kind en Gezin.

De buurt- en nabijheidsdiensten gingen met deze beweging mee en startten gelijkaardige kinderopvanginitiatieven met behulp van het Experimentenfonds van de Koning Boudewijnstichting.

In 2004 kregen deze diensten projectsubsidies van Kind en Gezin in het kader van een experiment. Het experiment werd positief geëvalueerd⁴.

Eind 2007 werd ook de regelgeving voorbereid die de structurele integratie van de BND-projecten binnen het kinderopvanglandschap regelt. De lokale diensten zijn een feit.

Het streven naar een toegankelijke dienstverlening geeft een kinderopvangvoorziening een eigen karakter. Een uitgesproken laagdrempeligheid, een lokale inbedding en extra aandacht voor participatie staan centraal. Ze betreft alle medewerkers, de kinderen en hun ouders, maar ook de actoren uit de buurt bij zowel de interne organisatie als de externe dienstverlening. Ze staan open voor bijzondere doelgroepen: de meest kwetsbare gezinnen die vaak nergens anders terecht kunnen en die op zoek zijn naar een flexibel aanbod.

In een lokale dienst buurtgerichte kinderopvang wordt ook extra aandacht besteed aan de samenstelling van het personeelsteam. Kenmerkend hierbij is de tewerkstelling van kansengroepen⁵. Er wordt naar gestreefd om een deel van het personeel uit deze groep te rekruteren zodat hun kansen op de arbeidsmarkt worden verhoogd. Bovendien bevordert hun tewerkstelling in een opvanginitiatief de laagdrempeligheid van de opvang en de diversiteit van het begeleidersteam.

4. http://www.kindengezin.be/Images/EindevaluatierapportExperimentBND122007_tcm149-53957.pdf.

5. 'Kansengroepen' staat hier voor 'bevolkingsgroepen op actieve leeftijd die niet op een evenredige wijze vertegenwoordigd zijn op de arbeidsmarkt'.

Vanuit de praktijk

We stellen dus vast dat de bestaande buurt- en nabijheidsdiensten en vele andere kinderopvanginitiatieven al een heel eind hebben afgelegd in de realisatie van een kwalitatief opvangbeleid. Het is mede door hun lokaal karakter en hun specifieke doelgroep — we denken dan zowel aan kinderen en hun ouders als aan het personeel — dat al heel wat expertise is opgebouwd op het vlak van participatief werken en het uitbouwen van een participatief beleid in het algemeen.

In wat volgt proberen we deze ervaringen weer te geven. We gebruiken hierbij de belangrijkste actoren als 'ingang', als 'kapstok' waaraan we onze bevindingen en suggesties zullen ophangen.

Het beleid van een kinderopvanginitiatief wordt dus beschreven in vier hoofdstukken: kindbeleid, ouderbeleid, buurtbeleid en personeelsbeleid. We zullen hierbij veelvuldig gebruik maken van relevante voorbeelden uit de praktijk. Het is misschien artificieel om elke peiler in een apart hoofdstuk te belichten. Alle elementen zijn tenslotte onlosmakelijk met elkaar verbonden, waardoor soms het gevoel kan ontstaan dat er iets ontbreekt. Het is aan de lezer om alles naast elkaar te leggen, want pas dan past de puzzel in elkaar. De kinderopvang is een ontmoetingsplaats en het geheel is meer dan de som van de verschillende delen. Het beleid van de opvang wordt bepaald door de interactie, uitwisseling en het op elkaar afstemmen van het beleid van de vier belangrijkste spelers.

Inspirerend

Het is met enige ambitie dat we deze handleiding 'inspirerend' durven noemen. We hopen hiermee iedereen die zich dagelijks inzet in de kinderopvang te enthousiasmeren, hen te stimuleren om hiermee verder te gaan en toe te passen in de dagelijkse praktijk. Want ook onze doelstelling is ambitieus: we streven naar een ruim toegankelijk kinderopvangaanbod dat erin slaagt zijn sociale functie te realiseren.

We zijn er ons wel van bewust dat dit een geleidelijk proces is, dat door elk initiatief anders wordt ingevuld, afhankelijk van de inbreng van alle participanten. Elk initiatief legt zijn eigen klemtonen, heeft zijn typische kenmerken en doorloopt ongetwijfeld ook zijn eigen hindernissenparcours. Het is juist die diversiteit in het aanbod die we willen ondersteunen en stimuleren omdat hierdoor ook antwoorden kunnen gegeven worden op lokale behoeften, binnen de mogelijkheden die lokaal beschikbaar zijn.

